

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BALI QCHILIK TARMOG‘INING
HUDUDIIY RIVOJLANISHI VA 2010-2024-YILLARDAGI O‘ZGARISHLAR
TAHLILI**

Nurmatov Nurbek Ermat o‘g‘li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Geografiya kafedrası o‘qituvchisi

Karimova Iroda Shavkat qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Geografiya yo‘nalishi talabasi

Musulmonova Noila Urol qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Geografiya yo‘nalishi talabasi

**ИНФОРМАЦИЯ О
СТАТЬЕ**

АННОТАЦИЯ:

ИСТОРИЯ СТАТЬИ:

Received:09.10.2026

Revised: 10.10.2026

Accepted:11.10.2026

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida baliq yetishtirish tarmog‘ining 2010-2024-yillardagi rivojlanish tendensiyalari, ma‘muriy hududlar kesimidagi hududiy tafovutlari va ishlab chiqarish hajmining o‘zgarish xususiyatlari tahlil qilingan..

**КЛЮЧЕВЫЕ
СЛОВА:**

Akvakultura, hududiy rivojlanish, iqtisodiy-geografik tahlil, suv resurslari, baliq yetishtirish, hududiy ixtisoslashuv, ishlab chiqarish dinamikasi.ka.

O‘zbekiston Respublikasida baliqchilik tarmog‘i qishloq xo‘jaligining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, yangi ish o‘rinlarini yaratish va hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatda baliq mahsulotlariga bo‘lgan talabning ortib borishi, suv havzalaridan foydalanish imkoniyatlarining mavjudligi hamda baliq yetishtirish texnologiyalarining takomillashuvi ushbu tarmoqni rivojlantirishning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini oshirmoqda. Ayniqsa, baliqchilikni hududiy tashkil etish, ishlab chiqarish quvvatlarini tabiiy-iqtisodiy sharoitlarga muvofiq joylashtirish va mavjud resurslardan oqilona foydalanish masalalari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Baliqchilik tarmog'ining rivojlanishi hududlarning tabiiy-geografik sharoiti, suv resurslari bilan ta'minlanganligi, yer va suv havzalaridan foydalanish imkoniyatlari, mehnat resurslari, transport infratuzilmasi hamda iste'mol bozorlarining joylashuvi bilan uzviy bog'liq. Shu sababli baliq yetishtirish hajmini faqat respublika miqyosida o'rganish bilan cheklanmasdan, uni ma'muriy hududlar kesimida tahlil qilish ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Hududiy tahlil orqali baliqchilikning yetakchi markazlarini aniqlash, ishlab chiqarishning o'sish va pasayish tendensiyalarini baholash hamda tarmoqni yanada rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlarni belgilash mumkin. Taqdim etilgan statistik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, 2010-2024-yillarda O'zbekistonda baliq yetishtirish hajmi sezilarli darajada oshgan (1-jadval). Jumladan, 2010-yilda respublika bo'yicha 8 784 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2015-yilda ushbu ko'rsatkich 59 852 tonnaga, 2020-yilda 144 103 tonnaga yetgan. 2021-yilda 171 933 tonna, 2022-yilda 185 274 tonna va 2023-yilda 195 883 tonna baliq ishlab chiqarilgan. 2024-yilda esa baliq yetishtirish hajmi 191 400 tonnani tashkil etgan. Demak, 2010-2024-yillarda baliq yetishtirish hajmi 182 616 tonnaga ko'payib, qariyb 21,8 barobar oshgan. Ushbu natija tarmoqning uzoq muddatli rivojlanishida katta o'zgarishlar yuz berganini ko'rsatadi.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi ma'muriy hududlari kesimida yetishtirilgan baliqlar to'g'risida ma'lumot (2010-2024-yillar, tonna)

	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
O'zbekiston Respublikasi	8784	59852	144103	171933	185274	195883	191400
Qoraqalpog'iston Respublikasi	584	3410	14442	12637	11386	12147	12689
Andijon	498	2535	17415	20178	21555	21150	21730
Buxoro	433	1951	7082	10877	10043	5950	6166
Jizzax	577	10850	13118	13687	15028	15853	16271
Qashqadaryo	435	3151	5442	5323	5453	5001	4357
Navoiy	1093	5610	12458	12769	14077	14557	9283
Namangan	400	2733	8740	11997	14588	15565	17212
Samarqand	81	183	1272	1953	1726	1850	198

		9	5	5	2	9	76
Surxondaryo	19 4	191 1	4497	5477	6560	6807	708 2
Sirdaryo	25	182 2	5551	6435	7214	9960	105 51
Toshkent	14 25	115 57	9727	1323 9	1928 9	2482 9	191 41
Farg'ona	48 5	402 5	1115 2	1215 6	1249 5	1353 3	140 73
Xorazm	25 54	845 7	2175 4	2762 3	3032 4	3202 2	329 69

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Baliq yetishtirishning eng jadal o'sish davrlari 2010-2015 va 2015-2020-yillarga to'g'ri keladi. Birinchi davrda ishlab chiqarish hajmi 51 068 tonnaga, ikkinchi davrda esa 84 251 tonnaga oshgan. Bu holat mamlakatda baliqchilik ishlab chiqarishining kengaygani va tarmoqning iqtisodiyotdagi ahamiyati ortganini ko'rsatadi. Biroq statistik ma'lumotlarning o'zi o'sishning muayyan sabablarini to'liq isbotlamaydi. Shu bois ushbu tendensiyaning baliqchilik xo'jaliklari soni, suv havzalari maydoni, ishlab chiqarish texnologiyalari, investitsiyalar va ozuqa bazasidagi o'zgarishlar bilan bog'liq holda qo'shimcha o'rganish zarur.

2020-2023-yillarda ham respublikada baliq yetishtirish hajmi izchil oshib, 144 103 tonnadan 195 883 tonnagacha yetgan. Mazkur davrda ishlab chiqarish 51 780 tonnaga yoki qariyb 35,9 foizga ko'paygan. Biroq 2024-yilda 2023-yilga nisbatan 4 483 tonnalik, ya'ni qariyb 2,3 foizlik pasayish kuzatilgan. Shunga qaramay, 2024-yildagi ko'rsatkich 2010-yilga nisbatan juda yuqori bo'lib qolmoqda. Bu holat baliqchilik tarmog'ining uzoq muddatli o'sish tendensiyasi saqlanib qolganini, biroq ayrim yillarda ishlab chiqarish hajmida tebranishlar yuz berishini ko'rsatadi. Mazkur pasayishning sabablarini aniqlash uchun suv ta'minoti, ishlab chiqarish xarajatlari, ozuqa narxlari, ekologik sharoitlar va xo'jaliklarning ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi bo'yicha qo'shimcha ma'lumotlarni o'rganish lozim.

Baliq yetishtirishning hududiy tarkibi tahlil qilinganda, 2024-yilda Xorazm viloyati yetakchi o'rinni egallagani ko'rinadi. Viloyatda 32 969 tonna baliq yetishtirilib, respublika umumiy hajmining qariyb 17,2 foizi ta'minlangan. 2010-yilda Xorazm viloyatida 2 554 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 30 415 tonnaga ko'paygan va qariyb 12,9 barobar oshgan. Viloyatning yetakchi o'rni baliqchilikni rivojlantirish uchun mavjud suv xo'jaligi infratuzilmasi, suv havzalaridan foydalanish imkoniyatlari va ishlab chiqarishni tashkil etish sharoitlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, hududning baliqchilikdagi salohiyatini to'liq baholash uchun xo'jaliklar soni,

foydalanilayotgan suv havzalari maydoni va ishlab chiqarish samaradorligi kabi ko'rsatkichlarni ham hisobga olish kerak.

2024-yilda baliq yetishtirish hajmi bo'yicha Andijon viloyati 21 730 tonna bilan ikkinchi, Samarqand viloyati esa 19 876 tonna bilan uchinchi o'rinni egallagan. Ularning respublika umumiy ishlab chiqarishidagi ulushi mos ravishda 11,4 va 10,4 foizni tashkil etgan. Andijon viloyatida baliq yetishtirish 2010-yildagi 498 tonnadan 2024-yilda 21 730 tonnaga yetib, qariyb 43,6 barobar oshgan. Samarqand viloyatida esa ushbu ko'rsatkich 81 tonnadan 19 876 tonnaga ko'tarilgan. Samarqanddagi nisbiy o'sishning juda yuqori ko'rinishi, avvalo, 2010-yildagi boshlang'ich hajmning nihoyatda kichik bo'lgani bilan izohlanadi. Shu sababli hududlarning rivojlanishini taqqoslashda nisbiy o'sish ko'rsatkichlari bilan bir qatorda mutlaq ishlab chiqarish hajmi va respublikadagi ulushini ham hisobga olish muhimdir.

Toshkent viloyati ham mamlakat baliqchilik tarmog'ining muhim ishlab chiqarish hududlaridan biri hisoblanadi. 2010-yilda viloyatda 1 425 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2020-yilda bu ko'rsatkich 9 727 tonnani, 2023-yilda esa 24 829 tonnani tashkil etgan. Biroq 2024-yilda ishlab chiqarish 19 141 tonnagacha kamaygan. Bir yil ichida baliq yetishtirish hajmi 5 688 tonnaga yoki 22,9 foizga pasaygan. Ushbu holat Toshkent viloyatida so'nggi yillarda ishlab chiqarish hajmining o'zgaruvchanligini ko'rsatadi. Mazkur tendensiyaning chuqurroq tushunish uchun hududdagi baliqchilik xo'jaliklarining ishlab chiqarish faoliyati, suv resurslaridan foydalanish va mahsulot yetishtirish xarajatlarini o'rganish talab etiladi.

Namangan viloyatida 2024-yilda 17 212 tonna, Jizzax viloyatida 16 271 tonna va Farg'ona viloyatida 14 073 tonna baliq yetishtirilgan. Bu hududlar respublika baliqchilik tarmog'ining muhim ishlab chiqarish markazlari qatoriga kiradi. Namangan viloyatida 2010-yilda 400 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2024-yilda ishlab chiqarish hajmi qariyb 43 barobar oshgan. Jizzax viloyatida ko'rsatkich 577 tonnadan 16 271 tonnaga, Farg'ona viloyatida esa 485 tonnadan 14 073 tonnaga yetgan. Ushbu natijalar baliqchilik tarmog'ining ilgari ishlab chiqarish hajmi nisbatan past bo'lgan hududlarda ham kengayganini ko'rsatadi. Aholi va iste'mol bozorlarining joylashuvi baliq mahsulotlariga talabni shakllantirishda muhim rol o'ynasa-da, ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishi suv resurslari, infratuzilma va texnologik ta'minotga ham bevosita bog'liq. Qoraqalpog'iston Respublikasida baliq yetishtirish hajmi 2010-yildagi 584 tonnadan 2024-yilda 12 689 tonnaga ko'paygan. Bu qariyb 21,7 barobar o'sishni anglatadi. Hududda baliqchilikni rivojlantirish imkoniyatlarini baholashda Amudaryo havzasi, mavjud suv havzalari va Orolbo'yi mintaqasining ekologik sharoitlarini hisobga olish zarur. Suv resurslarining miqdori va sifati, suv ta'minotining mavsumiy o'zgarishi hamda ekologik barqarorlik baliqchilik xo'jaliklari faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli hududda suvdan tejamkor foydalanish, suv havzalarining ekologik holatini nazorat qilish va zamonaviy akvakultura texnologiyalarini joriy etish alohida ahamiyatga ega.

Buxoro viloyatida baliq yetishtirish hajmi 2010-yildagi 433 tonnadan 2021-yilda 10 877 tonnagacha oshgan. Keyingi yillarda esa pasayish kuzatilib, 2023-yilda 5 950 tonna, 2024-

=====

yilda 6 166 tonna baliq yetishtirilgan. Demak, 2024-yilda oldingi yilga nisbatan kichik o'sish kuzatilgan bo'lsa-da, ishlab chiqarish 2021-yildagi darajadan ancha past bo'lib qolgan. Navoiy viloyatida ham o'zgaruvchan tendensiya mavjud: 2023-yilda 14 557 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 9 283 tonnani tashkil etgan. Natijada ishlab chiqarish 5 274 tonnaga yoki qariyb 36,2 foizga kamaygan. Ushbu hududlardagi o'zgarishlar baliqchilikni rivojlantirishda ishlab chiqarish barqarorligini ta'minlash va mavjud resurslardan samarali foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratish lozimligini ko'rsatadi. Sirdaryo viloyatida baliq yetishtirish 2010-yildagi 25 tonnadan 2024-yilda 10 551 tonnaga, Surxondaryo viloyatida esa 194 tonnadan 7 082 tonnaga yetgan. Ushbu hududlarda uzoq muddatli o'sish kuzatilgan bo'lsa-da, ularning respublika umumiy ishlab chiqarishidagi ulushi yetakchi viloyatlarga nisbatan pastroq. Bu holat hududlarning tabiiy-iqtisodiy imkoniyatlari, ishlab chiqarish quvvatlari va baliqchilikka ixtisoslashuv darajasidagi farqlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shu sababli mazkur viloyatlarda baliqchilikning kelgusi rivojlanish istiqbollari aniqlash uchun mavjud suv havzalari, xo'jaliklar faoliyati, mahsulotni saqlash va tashish imkoniyatlarini kompleks baholash zarur.

Qashqadaryo viloyatida baliq yetishtirish tarmog'ining rivojlanish dinamikasi alohida e'tiborga loyiq. 2010-yilda viloyatda 435 tonna baliq yetishtirilgan bo'lsa, 2020-yilda ushbu ko'rsatkich 5 442 tonnaga yetgan. Keyingi yillarda ishlab chiqarish hajmi o'zgaruvchan bo'lib, 2021-yilda 5 323 tonna, 2022-yilda 5 453 tonna, 2023-yilda 5 001 tonna va 2024-yilda 4 357 tonnani tashkil etgan. Umuman, 2010-2024-yillarda baliq yetishtirish qariyb 10 barobar oshgan bo'lsa-da, 2020-yilga nisbatan 2024-yilda 1 085 tonnaga yoki 19,9 foizga kamaygan. 2023-2024-yillar oralig'ida esa ishlab chiqarish hajmi 644 tonnaga, ya'ni 12,9 foizga pasaygan. Ushbu holat viloyatda baliqchilik ishlab chiqarishining uzoq muddatda kengayganini, biroq so'nggi yillarda barqarorlik bilan bog'liq muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Qashqadaryo viloyatida baliqchilikni rivojlantirish uchun hududlarning suv bilan ta'minlanganlik darajasi, suv havzalarining joylashuvi, xo'jaliklarning ishlab chiqarish imkoniyatlari va mahsulotni iste'molchilarga yetkazib berish sharoitlarini o'zaro bog'liq holda o'rganish muhimdir. Viloyatning turli tumanlari tabiiy-geografik va iqtisodiy sharoitlariga ko'ra bir-biridan farq qilgani sababli baliqchilikni joylashtirishda yagona yondashuvdan foydalanish maqsadga muvofiq emas. Suv resurslari va infratuzilma imkoniyatlari qulay hududlarda ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, suv ta'minoti cheklangan hududlarda esa suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish muhim yo'nalishlardan hisoblanadi. Bundan tashqari, baliqchilik xo'jaliklarini sifatli ozuqa bilan ta'minlash, baliq kasalliklarining oldini olish, saqlash va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish hamda mahsulot sotish bozorlarini kengaytirish orqali tarmoq samaradorligini oshirish mumkin. Umuman olganda, 2010-2024-yillardagi statistik ma'lumotlar O'zbekistonda baliqchilik tarmog'i sezilarli darajada kengayganini, biroq ishlab chiqarish hajmi hududlar bo'yicha bir xil taqsimlanmaganini ko'rsatadi. Xorazm, Andijon va

Samarqand viloyatlari 2024-yilda yuqori ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bilan ajralib turgan bo'lsa, ayrim hududlarda, jumladan, Qashqadaryo, Buxoro va Navoiy viloyatlarida so'nggi yillarda ishlab chiqarish hajmining pasayishi yoki o'zgaruvchanligi kuzatilgan. Bu tafovutlar hududlarning tabiiy sharoitlari, suv resurslaridan foydalanish imkoniyatlari, ishlab chiqarish quvvatlari va xo'jaliklarning ixtisoslashuv darajasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, bunday bog'liqliklarni aniq baholash uchun qo'shimcha iqtisodiy va ekologik ko'rsatkichlar zarur.

Xulosa. O'zbekiston Respublikasida baliqchilik tarmog'ining kelgusidagi rivojlanishi hududlarning tabiiy-iqtisodiy salohiyatidan oqilona foydalanish, suv resurslarini muhofaza qilish, zamonaviy akvakultura texnologiyalarini joriy etish va ishlab chiqarish infratuzilmasini takomillashtirish bilan chambarchas bog'liq. Baliq yetishtirishning hududiy ixtisoslashuvini takomillashtirish, xo'jaliklar faoliyatining samaradorligini oshirish, mahsulotni saqlash va qayta ishlash tizimini rivojlantirish hamda hududlar kesimida muntazam statistik monitoring olib borish tarmoqning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishlarda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar mamlakatda baliq mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini barqarorlashtirish, ichki bozorni sifatli mahsulot bilan ta'minlash va hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun muhim zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nurmatov N.E. Economic and geographical factors of regional organization of agriculture and innovative development // International multidisciplinary journal for Research & development. - India, eISSN 2394-6334 Volume 10, issue 12 (2023) -P. 439-442.
2. Nurmatov N.E. Qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan asosiy islohotlarning chorvachilik tarmog'i rivojlanish iga ta'sirining asosiy xususiyatlari // Экономика и социум. Saratov, RF №2(117) февраль 2024.
3. Nurmatov N.E. Chorvachilikni rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi tabiiy sharoit va resurs omillarining asosiy xususiyatlari // O'zbekiston zamini ilmiy-amaliy va innovatsion jurnal. ISSN 2181-9955.<https://doi.org/10.63027/2024>. №4. – B. 69-71.
4. Nurmatov N.E. Economic and geographical factors affecting livestock development in ensuring food security // Eurasian journal of history, geography and economics. Genius journals publishing group, Brussels, Belgium. volume 39, december 2024. – P.43-46.
5. Nurmatov N.E. Qashqadaryo viloyatida chorvachilik tarmog'i rivojlanishining hududiy xususiyatlari // Ilim ha'm ja'miyet, 2025. №3/1 -Nukus, - B. 32-35.
6. Nurmatov N.E. Qashqadaryo viloyatida chorvachilik mahsulotlarini xo'jalik toifalari bo'yicha yetishtirishning iqtisodiy geografik jihatlarini // Экономика и социум. №3 (130) - Saratov, RF, 2025. Часть1. – С. 289- 295.

=====

7. Nurmatov N.E. Qashqadaryo viloyatida baliqchilikni rivojlantirishning iqtisodiy geografik jihatlari // «Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari » mavzusidagi respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Qo'qon sh. 2025. –B. 127-138.